

успіху, до виникнення ціннісного конфлікту в ситуаціях вибору між ідеалами досягнення і доброти, байдуже ставляться до прояву у себе залежності, дружелюбності і альтруїзму, віддають перевагу незалежним формам поведінки; водночас студенти із фемінною – вирізняються переважанням ідеалів доброти та універсальності і неприйняттям вартостей домінування і влади, байдуже ставляться до свого статусу, в поведінці орієнтуються на уникнення невдач та обирають залежні форми спілкування;

в) сучасним студентам найбільш притаманні негативні особливості Я-концепції, що виявляються у суперечливих уявленнях про себе як таких, що прагнуть змін й одночасно стабільності; мріють про власну незалежність і разом з тим схильні до підкорення; мають намір домогтися успіху й водночас уникають боротьби при цьому.

г) жорстка орієнтація на гендерні стандарти співвідноситься з проявом негативних особливостей Я-концепції у маскулітних хлопців, тоді як у фемінних переважають ціннісні конфлікти, зумовлені одночасною перевагою цінностей доброти, універсальності і досягнення, що пов'язані із зневажливим ставленням до питань самолюбства, прагненням до соціального схвалення, визнанням любові з боку оточуючих, схильністю до компромісних рішень;

д) у маскулітних дівчат наявні занижена самооцінка і суперечливі тенденції в мотивації уникнення невдач та ухваленні боротьби, що пов'язані з провідними цінностями і відношеннями, котрі суперечать суспільним очікуванням як представникам жіночої статі, що викликає бажання позбавитися залежності і прагнення домінувати в колективі; натомість у фемінних дівчат суперечності усередині ціннісної сфери виявляються у формі невизначеності у момент ухвалення рішень, тенденції орієнтуватися не на власну думку, а на групові стандарти, в бажанні виглядати менш впевненою, наполегливою, настирною та агресивною.

6. Загалом гендерні стандарти є системою історично сформованих у суспільстві та закріплених культурою уявлень про зміст і специфіку взірця “справжнього чоловіка” і “справжньої жінки”, що має приписний характер і приймається за першопочатковий для зіставлення при виборі форм власної поведінки і її трансляції наступникам. Методологічним інструментом дослідження був гендерний підхід, згідно з яким вплив гендерних стандартів на формування Я-концепції викликає спрямованість до гендерної соціалізації юні, котра, у взаємодії із соціумом, активно привласнює гендерну ідентичність та трансформує її з урахуванням індивідуального досвіду.

7. Обґрунтовано гендерну типологію Я-концепції особистості, згідно з якою ініціювання певних гендерних стандартів зумовлює їх зміст на рівні когнітивної, емоційно-оцінкової і поведінкової складових незалежно від біологічної статі. Це уможливило визначення фемінної Я-концепції на основі уявлень про себе як про покірну, залежну, альтруїстську і доброзичливу особистість, що делегує цінності універсальності, доброти, традиційності, конформності та безпеки. Водночас маскулітний Я-концепція характеризується уявленнями про себе як про енергійну, домінуючу, прямолінійну особистість, котра дотримується цінності успіху, влади, різноманітності, самоповаги. Конфліктна – виявляється в уявленнях про себе як про особистість, яка володіє протилежними за змістом цінностями і принципами поведінки, схвалює як фемінні, так і маскулітні риси характеру, схильна до мотиваційних тенденцій досягнення та уникнення успіху.

1. Агапов В. С. Становление Я-концепции личности: теория и практика / Агапов В. С. – М: Ин-т молодежи, 1999. – 50 с.

2. Айвазова С. Г. Гендерные исследования: перечитывая А. Коллонтай / Айвазова С. Г. // Формирование гендерной культуры у студенческой молодежи. – Набережные Челны, 1995. – С. 40-43.

3. Баклушинский С. А. Социальное окружение и Я-концепция в юношеском возрасте / Баклушинский С. А. / Ценностно-нормативные ориентации старшеклассника. – М., 1993. – 160 с.

4. Васина А. В. Гендерные стереотипы в анекдотах / Васина А. В. // Культура народов Причерноморья. – 2004. – № 49, Т. 1. – С. 121-124.

5. Вержибок Г. В. Гендерный подход в межкультурном пространстве коммуникаций / Вержибок Г. В. // Психологический журнал. – 2009. – №1. – С. 5-9.

6. Кон Игорь Семенович. В поисках себя: Личность и ее самосознание / Кон Игорь Семенович. – М.: Политиздат, 1984. – 335с.

7. Словарь гендерных терминов. – М.: Информация – XXI век, 2002. – 256 с.

8. Фурман А. В., Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції: Навчальний посібник / Анатолій Васильович Фурман, Оксана Євстахіївна Гуменюк. – Львів: Новий світ-2000, 2006. – 360 с.

ФЕНОМЕН ВЧИНКУ У САМОЗВЕРШЕННІ ЛЮДИНИ

ЗАГАРУК І.

Copyright © 2013

*“Подібно до того як ми визначаємо свої вчинки,
так і наші вчинки визначають нас”
(Еліот Джорджс)*

Категорія “вчинок” ще до недавнього часу не турбувала вчених-теоретиків, котрі проводять дослідження у сфері соціогуманітаристики. В.Г. Асеев вказує, що вчинок – це завжди дія, яка оцінюється в широкому

соціальному контексті, дія, котра має певний соціальний зміст. А.В. Петровський зазначає: “Вчинок – це дія, яка отримує або має, або може отримати серйозну суспільну оцінку; це поняття вводиться у психологію для позначення дій, спрямованих на свідому реалізацію моральних імперативів, досягнення ідеалів, дотримання соціальних норм, творче втілення моральних цінностей [1]. Результат вчинкового діяння – це завжди внесок у власне розуміння життя, рефлексія, самоусвідомлення, навіть якщо він не виправдав власних очікувань та переживань! [5].

Психологія вчинку – постає як теорія, для опрацювання якої багато зусиль доклав видатний методолог нашого часу Володимир Роменець [див. 2; 4]. Він визначає: “Вчинок – “живий осередок, який охоплює усі суттєві аспекти психічного у його вищих значеннях, так що поза ним нічого не залишається”. Це – нова, власне, канонічна психологія, яка насичена філософією минулих поколінь, та дає поштовх новому психологічному мисленню. У вчинковому діянні людина має можливість виразити себе, свою неповторність та індивідуальність, натомість приносячи своїм діянням користь суспільству. Отож вона здійснює неповторний внесок у розвитку сьогочасного суспільства. Діяльність людини, яка заслуговує визначення як учинок – запорука наукового безсмертя, та набуває культурно-історичної цінності, якщо перевищує межі конкретного часу. Здійснення людиною вчинку – це завжди перехід у новий буттєвий простір [5].

Слід звернути увагу на структуру вчинку, запропоновану та обґрунтовану українським мислителем, академіком Роменцем. Першою сходинкою до його звершення є ситуаційний компонент. Коли людина опиняється в ситуації, яка зумовлена індивідуальними умовами, та дещо обмежується культурно-історичним надбанням, вона змушена приймати обґрунтовані рішення, на які також впливає досвід предметно-дійового орієнтування особистості та спонукальний вплив ситуації, велику роль тут відіграє її індивідуальна природа. Ці рішення та певні дії особистості є поштовхом для вибору мотиву її діяння, коли вона обирає пріоритетні напрями своєї діяльності. Обрання мотиву, який зумовлюється спонуками, потягами та індивідуальним досвідом моральної творчості, є другим компонентом, а саме мотиваційним. В обранні цілі, яка очищена від боротьби мотивів, сумнівів, в обранні засобів діяння полягає суть другого компоненту, за яким слідує третій, власне дійовий компонент, який дає продукти творчої праці, реалізуються методи для досягнення очікуваного результату, потенціал людського в людині визначається її спроможністю до вчинку, вона має можливість, яку обрала для себе сама, самореалізуватись, самоусвідомитись, а головне – самотворитись. Вчинок створюється всупереч стереотипам, традиціям, умовам, звичкам та обставинам, та не завжди може бути прийнятим суспільством, яке вороже сприймає таке діяння, визнає злочинним, тому, оцінюючи будь-які результати, слід взяти до уваги конкретний історичний час та запити суспільства чи соціальної групи. Власне усвідомлення та оцінка власних очікувань через формат зовнішніх обставин, людина оцінює значення та цінність здійсненого нею і в першу чергу вагомість як таку для розвитку власної моральної творчості. Четвертий компонент у структурі діяльності – післядійовий, головний зміст якого рефлексія; дія завершується, але вчинок триває і стає основним кроком до нових звершень. Перед людиною завжди стоїть вибір, і тому вона сама вирішує чи діяти, керуючись нормами та стереотипними баченнями, які насаджують людині певну модель поведінки і не дають змоги розвиватися, чи керуватися лише власними прагненнями [3]. На думку В.А. Роменця, “ситуація умиртвляється обставинами, якщо людина починає коритися їм, а коли індивід виступає як суб’єкт, він посилює міць своєї дії, обставини підкоряються їй, а гідність волі іншим шляхом не приходить” [2, с. 120]. Він зауважує, що всі моральні цінності й закони вже відкрито, і сенс буття окремої людини усього людства полягає в тому, щоб утримати, а не втратити їх, тому потрібно не просто діяти, а саме вчиняти [2, с. 123]

Кожна людина, яка реалізується у вчинковому акті, повинна критично замислитись над власним індивідуальним буттям, що не завжди призводить до позитивних емоцій та задоволення потреби. Самоактуалізована особистість завжди досягає поставленої мети, і кожен продукт її моральної, творчої діяльності – це низка реалізованих мотивів, яка є завжди приводом для роздумування та рефлексії, і не завжди позитивний результат та власне задоволення приносить більше користі її та суспільству, ніж розпач та розчарування, головне не зневірись у власних можливостях.

Завершуючи статтю, повернімося до епіграфа.. Дійсно, суспільство завжди оцінює будь-які наші дії, наші вчинки. Людина повинна досягти повноти існування, максимум реалізовуючи свій внутрішній потенціал. Думка інших людей не повинна бути нам вектором майбутнього. Як би там не було, щоб зрозуміти власну сутність, думка іншого суб’єкта повинна бути лише незначною краплею в чаші нашого буття. Не потрібно розмінювати своє єдине життя на безглузді акти, а натхненно діяти, досягати нових висот, здійснювати вчинки та творити свій власний індивідуальний, неповторний світ, адже наші вчинки творять нас самих!

1. Асеев В.Г. Мотивація поведінки і формування особистості. – М.: Вид-во “Мысль”, 2006. – 280 с.
2. Психологія вчинку: Шляхами творчості В.А. Роменця: зб. ст. / упоряд. П.А. Мясоед; відп. ред. А.В. Фурман. – К.: Либідь, 2012. – 296 с.
3. Петровський А.В. Від вчинку до характеру. – М.: Питер, 2006. – 324 с.
4. Психологія і суспільство: Спецвипуск, присвячений 85-й річниці з дня народження Володимира Андрійовича Роменця. – 2011. – №2. – 292 с.
5. Роменець В.А., Маноха І.П. Історія психології ХХ століття: Навч. пос. – К.: Либідь, 1998. – 992 с.